

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА, СЛУЖБА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

М. І. Пірен,

*доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри державної служби та кадрової політики,
Національна академія державного управління
при Президентові України,
заслужений діяч науки і техніки України*

Європейські цінності та їх реалізація у сфері державної служби та кадрової політики України

Я взяв своє серце малими руками.
Й віддано поклав Україні до ніг,
І юна любов розцвілася між нами.
І став я орати твердий переліг.
Іван Огієнко "Вікові наші рани"

У статті розкрито сутність поняття "цінності" як соціального феномену, наведено його типологію. Особливу увагу звернуто на європейські цінності, які сьогодні культивуються в суспільно-політичних інститутах України, органах державної служби та кадровій політиці.

Зазначено, що європейські цінності є стандартами певних процедур у різних сферах життя суспільства та державних інститутах, а найголовнішими цінностями для сучасного європейського суспільства є людська гідність, відповідальність та солідарність.

Ключові слова: цінність, типи цінностей, державний службовець, кадрова політика, еліта, перезавантаження мислення, європейські цінності.

The article reveals the essence of the concept of values, typology as a social phenomenon. Particular attention is paid to European values, which are cultivated in the socio-political institutions, public service and personnel policy.

European values are standards specific procedures in different sectors of society and state institutions. The most important values for a modern European society is human dignity, responsibility and solidarity.

Key words: value, types of values, civil servant, personnel policy, elite, reboot thinking, European values.

В статье раскрыта сущность понятия “ценности” как общественного феномена, приведена его типология. Особое внимание обращено на европейские ценности, которые культивируются в общественно-политических институтах, органах государственной службы и кадровой политике.

Указано, что европейские ценности являются стандартами определенных процедур в различных сферах жизни общества и государственных институтах, а главными ценностями для современного европейского общества являются человеческое достоинство, ответственность и солидарность. **Ключевые слова:** ценность, типы ценностей, государственный служащий, кадровая политика, элита, перезагрузка мышления, европейские ценности.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів, соціально-економічних і духовно-культурних перетворень в Україні підвищується роль освіти, культури, державної служби та державної кадрової політики в утвердженні європейських цінностей у процесі реалізації демократичних реформ.

Понад 800 млн осіб сьогодні вважають себе європейцями, поєднуючи свої культурні та соціальні цінності. Вплив на цінності європейців справили Римська імперія, християнство, дві світові війни та Просвітництво тощо.

Проте загальна історія не привела до створення єдиної європейської культури. Погляди та вірування європейців значно відрізняються в різних країнах.

Цінності є типовим людським феноменом, яким позначаються предмети, речі, властивості і відношення в

реальному світі, ідеї, норми, цілі й ідеали, явища природи і суспільні явища, спрямовані на соціальний прогрес і розвиток людської особистості.

Розглядаючи людину як найвищу соціальну цінність, слід зауважити, що цінність – це суттєве, значуще для людини (соціальної спільноти) явище в предметному та ідеальному світі, якісна характеристика якого визначається рівнем задоволення потреб та інтересів людей.

Аналіз дослідження проблеми. Філософський аналіз категорії “цінність” дає змогу виокремити її особливості серед різних тлумачень цього феномена в науці. Так, Аристотель зазначав, що цінності сприймаються людьми по-різному. Зокрема, в оцінці щастя проявляється єдність мінливого і усталеного, особливого і загального. Проблема цінностей стає актуальною в наш час, у період знецінювання культурних традицій та змін форм правління у суспільстві. Наприклад, криза афінської демократії змусила Сократа замислитися над запитанням: “Що є благо?”. Цей інтерес викликаний вагомністю складових для людського суспільства благ (цінностей), для життя та реалізації людини в суспільстві в процесі життєдіяльності.

Учені епохи Відродження (М.Кузанський, М.Монтель, Е.Роттердамський) проголошували найвищою цінністю людину. В епоху Просвітництва утверджувалася така думка стосовно цінності, що тільки на основі ціннісних орієнтацій справедливого суспільства можна формувати суспільні потреби людей та їх основні індивідуальні цінності.

Проблема цінностей завжди є предметом аналізу ґрунтовних теоретичних досліджень філософів, культурологів, соціологів та інших вчених. Зокрема, цінності були об’єктом уваги багатьох науковців, а саме: Е.Фромма, В.Франкла, М.Вебера, Е.Дюркгейма, О.Шпенглера, Ю.Габермаса та ін.

На початку ХХ ст. німецько-американський психолог Г.Мюнстерберг написав працю “Філософія цінностей” (1908 р.),

в якій він досліджував цінності, що є породженням культури. Він умовно поділяв цінності на дві великі групи: цінності буття (речі, гармонія, зростання, щастя, прогрес, любов, одкровення та ін.) і цінності культури (природа, всесвіт, мистецтво, історія, право, розум, людство та ін.).

На основі концепції М.Рокича про термінальні та інструментальні цінності Ш.Шварц у 90-ті рр. XX ст. розробляє новий теоретико-методологічний підхід до вивчення цінностей. Він вважає, що існують базові людські цінності, що виявляються в усіх культурах та представляють універсальні людські потреби. Саме вони стали базовою основою сучасних європейських цінностей.

Свого часу в межах аксіологічного підходу такі учені, як: С.Анісімов, В.Біблер, А.Лосєв, В.Тугаринов, М.Рокич, І.Фролов розглядали проблему цінностей у контексті цивілізаційних, історичних процесів, на основі яких виникають загальнолюдські цінності. М.Бахтін стверджував, що кожна людина повинна усвідомлювати відповідальність перед суспільством у процесі життєтворчості, тим самим реалізувати загальнолюдські цінності.

Сьогодні найважливіші суспільно-політичні цінності пов'язані з відповідальністю всіх землян за існування життя на планеті, а в Україні – зі стабілізацією ситуації у східному регіоні. На погляд В.Франкла, існують універсальні, загальні цінності, що базуються на трьох складових людського буття: духовності, свободі та відповідальності за свої дії у суспільстві.

Актуальним у контексті поставленої проблеми для нас є думка І.Франка щодо цінностей людського прогресу, а саме: вільної праці, свободи, як найвищого ідеалу та найвищої цінності – самої людини. І.Франко вказував, що українська нація повинна бути пов'язана із загальноєвропейськими цінностями, не втрачаючи свого національного [6].

Мета дослідження – здійснити аналіз основних підходів до розуміння сутності цінностей та важливості використання

європейських цінностей сьогодні з метою їх реалізації у сфері державної служби та кадрової політики України.

Виклад основного матеріалу. Основоположні принципи європейської інтеграції, які називаємо європейськими цінностями, чітко визначені в Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, прийнятій 7 грудня 2000 р. (м. Ніцца, Франція). Положення про соціальні права та принципи містить застереження про те, що вони реалізуються “на умовах, закріплених правом Європейського Союзу та національними законодавствами і національною практикою” [3].

Європейські цінності є не чим іншим, як стандартами певних технологічних процедур у різних сферах життя суспільства і діяльності держави. Наприклад, для формування органів державної влади й управління важливими є стандарти демократії; що зафіксовані в Європейській хартії місцевого самоврядування, де наголошено на взаємодії гілок влади, діяльності партій та існуванні багатопартійної системи загалом, ставленні влади і громадян до права, взаємодії між державою і громадянином (аспект прав та свобод людини), управлінні економікою (в тому числі освітою і наукою) тощо [3].

Головними цінностями у сучасній Європі є демократичні, в центрі яких перебуває людина. Визнання людини вищою соціальною цінністю у ст. 3 Конституції України стало важливим кроком на шляху розбудови громадянського суспільства, оскільки людина є цінністю не лише для самої себе, а й для всього суспільства, для соціуму. Оскільки ця цінність є найвищою, то жодне інше явище не може оцінюватися суспільством вище, ніж людина. Усі соціальні цінності мають бути підпорядковані, субординовані і пов’язані із цінністю людини.

Основні європейські цінності, на яких базується європейська спільнота:

– повага до людської гідності;

- фундаментальні права, включаючи права спільнот та родин;
- свобода (волевиявлення, свобода слова, свобода ЗМІ);
- демократія;
- рівність усіх членів суспільства, включаючи меншини та незалежно від гендеру;
- верховенство закону;
- плюралізм думок;
- відсутність дискримінації;
- толерантність;
- справедливість;
- солідарність;
- відповідальність;
- рівні гендерні права;
- єдність;
- згуртованість.

Члени ЄС (28 країн) мають поділяти вищезазначені цінності. Членом ЄС може бути будь-яка європейська країна, що сповідує європейські цінності.

Найголовнішими цінностями для європейського суспільства є людська гідність, відповідальність та солідарність. Перераховані цінності є частинами загального духовного та культурного спадку Європи, який базується на поєднанні грецької філософії, романського права, християнства, гуманізму, просвітництва, духовності.

У широкому розумінні цінностями є предмети і явища як матеріального, так і ідеального порядку, а також їх якості і властивості, що мають певну значущість для суспільства і особи, тобто здатні задовольнити їхні потреби, служити їхнім інтересам. На цьому наголошують у своїх працях С.Анісімов, В.Василенко, В.Тугарінов та інші науковці. Цінності служать еталоном, ідеалом для всіх людей і являють собою переконання, що поділяються з іншими, відносно цілей, яких потрібно

прагнути. Без цінностей не може обходитися жодне суспільство, жодна особистість.

Характерною особливістю кожної людини в період доктринальних змін у суспільстві є усвідомлення її власної причетності до глибинних процесів і подій, що в цьому суспільстві відбуваються. І це не може не позначитися на формуванні ціннісних орієнтацій особистості щодо її цивільно-правового статусу, сутність якого дедалі більше збагачується загальнолюдським змістом.

У повсякденному житті суспільства цінності виступають соціально значимими орієнтирами діяльності суб'єктів. Поняття “цінність” відображає один із найсуттєвіших моментів поведінки людини, свідомого ставлення до навколишнього світу, а також практичної взаємодії людини з навколишнім середовищем та з іншими людьми. Основним фактором як розвитку цінностей, так і їх якісних змін і кількісного нагромадження є історична практика [6, с. 126].

У Брюсселі звинувачують деяких українських політиків у тому, що вони не знають або ж не хочуть розуміти сутності для державних службовців європейських цінностей. А російський міністр освіти нещодавно заявив, що таких цінностей не існує взагалі, оскільки це, мовляв, міф. Однак європейські цінності – не просто обіцянка, вони записані в угодах та регламентовані законодавством, їх вивчають науковці світу, українські науковці, пропонуючи використовувати їх у практиці державотворення [1; 6; 16].

Європейці створили систему – Європейський Союз, щоб підтримувати та захищати свої цінності. Європейський канон цінностей не обмежений національними кордонами – зауважив Йоахім Гаук, президент Німеччини, – і вони дієві більше нашими національними, етнічними, культурними та релігійними особливостями.

Британський дослідник сучасної історії проф. Тімоті Гартон Аш вважає, що необхідно постійно нагадувати про

цінності та наголошувати на здобутках Європи для кожного покоління. Такі цінності, як свобода, справедливість чи мир – це мета, а Європа – це лише засіб їх втілення, взірць для країн та народів світу, як облаштувати по-сучасному, на принципах людської гідності, науки та правових засад життя людей, яке на сьогодні є, як ніколи раніше, складним та обтяженим різними викликами: глобалізації, екології, кризовим станом суспільно-політичного розвитку.

Успіх Сінгапуру наочно демонструє, що:

– багатство країни не обов'язково будується на власних природних ресурсах, його можна досягнути і за їх повної відсутності;

– найголовнішим ресурсом є людина;

– державі необхідно тільки створити основу для розквіту людського таланту [16, с. 144].

Першочерговими у сфері державної служби та кадрової політики є завдання морального ренесансу, оскільки бюрократія та корупція подекуди ускладнили і навіть перекрили шляхи реалізації реформування сучасного українського суспільства на демократичних засадах. Отже, можна констатувати, що в XXI ст. саме економічний, культурний і духовний розквіт держави та військова міць визначатимуть місце і роль України у світовому співтоваристві, а вже потім – матеріальне благополуччя народу, соціальний його захист.

Формування нової ціннісної системи неможливе без участі держави та її інститутів, де в центрі уваги є державні службовці. Лише держава через державних службовців має у своєму арсеналі реальні важелі впливу на процес реалізації реформ та демократичних змін, починаючи зі збалансованого формування бюджетних витрат, реформування системи освіти, культури, модернізації інформаційної сфери, створення ефективної системи заохочення та примусу тощо.

Як відомо, цінності формуються на основі суспільної практики. Суспільні відносини – це та площина, де збігаються

цінності особистості та суспільства. Зокрема, йдеться про моральні, релігійні цінності, які є віддзеркаленням відповідних відносин, що складаються у суспільстві. Слід зауважити, що наше суспільство перебуває в умовах ціннісного хаосу, старі, прорадянські цінності втрачають прихильників, а проголошені нові проєвропейські цінності ще не спрацьовують. Для впровадження європейських цінностей необхідним є очищення владних структур та просвітницька робота серед населення з формування психології відповідальності за все, що відбувається в державі, тобто подолання психології меншовартості та формування психології державного народу.

Свобода кожної людини в Європі забезпечується правом, яке і захищає особисту гідність, вона є виявом плюралізму думок, потреб та інтересів громадян і тим самим є виявом вільної демократії. У системі державної кадрової політики свобода людини виступає як загальнолюдська цінність, що реалізується в повазі до особистості, її інновацій у професійній реалізації з урахуванням відповідальності та служіння людям і справі, яку реалізують державні службовці в державних інститутах у процесі взаємодії з людьми, соціального діалогу. Наприклад, соціальний діалог у рамках ЄС реалізується в різноманітних формах із широким залученням спеціалізованих комітетів, консультативних, експертних груп тощо. Європейська комісія постійно ініціює створення нових інститутів, проєктів, програм та ухвалення нормативно-правових актів, покликаних поглибити соціально-політичну взаємодію в рамках європейської спільноти та з країнами, що прагнуть вступити до ЄС, і надати йому нових імпульсів у межах подолання існуючих проблем. Сьогодні ЄС належать ключові позиції в протидії наслідкам глобалізації та новим загрозам економічної кризи, розв'язанні інших проблем суспільного розвитку.

“Культивуючи такі цінності, як відповідальність, солідарність та участь, – зауважує дослідниця О.Петроє, – Європейський соціальний діалог доповнює національні моделі

соціального діалогу... при цьому зміст національного соціального діалогу вирізняється значними специфічними особливостями, продуктивними потребами економічного та соціального розвитку цих країн” [7, с. 8].

Дуже важливою цінністю європейців є розуміння кожним громадянином своєї державності та національності. Толерантність як одна із європейських цінностей є основою демократії і прав людини. Адже нетерпимість у поліетнічних суспільствах призводить до порушень прав людини, насильства та несвободи, конфліктів.

У сучасній Україні проголошена пріоритетність загальнолюдських цінностей над цінностями груповими, насамперед класовими, оскільки без цього неможливий подальший успішний розвиток як України в цілому, так і окремих народів, що її населяють. На сьогодні в Україні проживають представники 136 національностей.

З огляду на ієрархію цінностей, тобто розташування цінностей відповідно до ролі, яку вони відіграють у житті окремої людини і суспільства, виділяють три їх групи. По-перше, це цінності, що мають другорядне значення для людини і суспільства. Без них нормальне функціонування суспільства і людини не порушується. По-друге, цінності повсякденного попиту і повсякденного побуту. До цієї групи належать більшість матеріальних і духовних цінностей, які охоплюють усе те, що необхідне для задоволення матеріальних і духовних потреб людини, без чого суспільство не може функціонувати і розвиватися. І, по-третє, вищі цінності. Вони включають складну, багатоярусну систему цінностей і відображають фундаментальні відносини й потреби людей у суспільстві.

Сьогодні майже всі європейці поділяють такі цінності, як демократія, свобода, рівність, людська гідність та солідарність.

Варто зазначити, що європейці не відчують себе занадто “європейськими”, скоріше вважають себе громадянами світу. Найбільш тісний зв’язок з Європою у жителів Люксембургу.

Найщасливішими людьми в Європі вважають себе ірландці (про це заявили 47,7% опитаних); 60% нідерландців вважають себе релігійними; найсучаснішими у Європі є датчани, шведи та нідерландці.

Перспективи подальших розвідок по даній темі. Проблема європейських цінностей є однією з найважливіших дискусійних проблем у наукових та політико-економічних колах. Виникає запитання: “Що потрібно нині Україні для формування і збереження власних та європейських цінностей?”. Звернімо увагу на кращі якості українського народу: волелюбність, гідність, любов до життя, патріотизм, сила волі, сила духу, готовність захищати рідну землю, притаманні йому впродовж історичного розвитку України від Київської Русі і до наших днів. Типовими якостями українського характеру є правдолюбство, довіра, щедрість, музикальність, задушевність, ліризм, поетичність, працьовитість, пісенність, талановитість, глибока волелюбність тощо. Для збереження національних і впровадження європейських цінностей усе це має бути поставлене на служіння народові та державотворенню, задіявши для цього відповідні механізми. Це складна проблема, до розв’язання якої мають бути залучені не тільки урядовці, вчені, а й усі громадяни України. Цьому слід навчати в процесі професійної підготовки як державних службовців, так і всіх громадян під час просвітницької роботи.

У сучасних умовах Україна потребує кардинальних змін як у системі кадрової політики, так і в суспільстві загалом, зокрема суспільно-ціннісних орієнтацій у нашій свідомості. Кожен повинен осмислити ціннісно-світоглядні уявлення, зокрема про призначення особистості, моральні та духовні ідеали, внутрішні переконання тощо, що базуються на історико-культурній і духовній спадщині нашої Батьківщини та європейських стандартах.

Сьогодні держава трансформується із суспільства з традиційним устроєм, елементами авторитаризму в соціально-

орієнтоване суспільство з прозорою демократією. Відбуваються заміна існуючих ціннісних систем на європейську шкалу цінностей, орієнтація на моральне оздоровлення суспільства, зростає значення культури, позбавлення тягаря корупційних проявів. Сьогодні слід виховувати державного службовця – патріота, громадянина, відповідального за все, що відбувається в нашій країні.

Список використаних джерел

1. *Бурнеева Е.* Региональная политика Финляндии / Е. Бурнеева // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 5. – С. 64–73.

2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mied.org.ua/_____ukr./information/latest-news/896-statestrategyforregionaldevelopment2020

3. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : Закон України від 15 лип. 1997 р. № 452/97-ВР. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036

4. *Карачиев П.* Становление европейской политики регионов Великобритании / П. Карачиев // Мировая экономика и междунар. отношения. – 2007. – № 5. – С. 21–28.

5. *Колісніченко Н. М.* Державна служба в Європейському Союзі. Європеїзація та розвиток державної служби в Україні : навч. посіб. / Н. М. Колісніченко ; за заг. ред. М. Бойцуна, О. Рудіка, Я. Мудрого ; М-во освіти і науки України, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр., Ун-т Лондон Метрополітен (Великобританія). – К. : Міленіум, 2009. – 247 с. – (Б-ка держ. службовця місцев. органів влади у галузі європ. інтеграції).

6. *Оржель О. Ю.* Європейське врядування як чинник згуртування Європейського Союзу: теоретико-методологічні засади : монографія / О. Ю. Оржель. – К. : НАДУ, 2012. – 236 с.

7. *Петрос О. М.* Соціальний діалог у державному управлінні: європейський досвід та українські реалії : монографія / О. М. Петрос. – К. : НАДУ, 2012. – 304 с.
8. *Пірен М. І.* Державна кадрова політика: шляхи елітизації : монографія / М. І. Пірен. – К. : Талком, 2014. – 253 с.
9. *Пірен М. І.* Європейські стандарти кадрової політики у сфері соціальної роботи України / М. І. Пірен // Соціальна робота як правозахисна професія : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : 29 квіт. 2015 р. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2015. – С. 125–128.
10. *Пірен М. І.* Політико-управлінська еліта України: соціопсихологічний аналіз : монографія / М. І. Пірен. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2013. – 424 с.
11. *Пошедін О. І.* Європейська політика згуртування 2014– 2020: орієнтири для України / О. І. Пошедін // Вісн. НАДУ. – 2014. – № 2. – С. 42–49.
12. Про стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 лют. 2012 р. № 45/2012. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
13. *Сидоренко П. В.* Кадрова політика в місцевих органах виконавчої влади України: сутність та тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.03 “Держ. служба” / Сидоренко П. В. – К., 2012. – 20 с.
14. *Стельмашук Л. С.* Організаційно-правові засади відкритості державної служби в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. / Стельмашук Л. С. – Дніпропетровськ, 2014. – 20 с.
15. *Трофилова О.* Региональная политика Португалии / О. Трофилова / Мировая экономика и междунар. отношения. – 2009. – № 2. – С. 84–92.

16. *Тэтчер М.* Искусство управления государством: стратегия для меняющегося мира : пер. с англ. / Маргарет Тетчер. – 4-е изд. – М. : АЛЬПИНА ПАБЛИШЕР, 2014. – 504 с.

17. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gov.ua/docs/agreement/A.A.Body.text.pod>